

svazkem staví se sbírka, vydávaná »Českosl. Kompasem« čestně po bok nejproslulejším zahraničním sbírkám zákonů. Pro další čísla získána součinnost universitních profesorů z pražské i brněnské university, jakož i vynikajících praktků a připravují se zejména: Civilní řád soudní a zákon o příslušnosti soudní (prof. Hora), dále Obchodní zákon (prof. Hermann, Otavský a Wenig), Občanský zákon (prof. Krčmář), Trestní řád (prof. Kallab-Herrnritt), Horní zákon (Dr. Peters), Obecní zřízení (Dr. Klouček) a j. důležité zákony.

Ujme-li se záslužný podnik tento, bude tím opravdu vyplněna značná mezera, kterou náš právní život dosud téměř při každém svém kroku nemile pocífoval. A aby se ujal, o to se musí přičiníti právě naši právníci sami.

Die Zivilprozessgesetzgebung der tschechoslovakischen Republik mit Erläuterungen von Dr. Egon Weiss, Prof. der Rechte an der d. Univ. in Prag. 1921. Nákl. Rudolfa Rohrera v Brně. Cena 18 Kč. Sbíрка tato obsahuje zákony a nařízení, spadající do oboru civilního procesu, jež byly dosud vydány v československé republice, se stručnými poznámkami. Otištěno tu celkem 21 nových předpisů právních. Rejstřík usnadňuje přehled.

HOVORNA.

Příspěvek ku statistice a vývoji českých měst, zvláště Českých Budějovic.*)

Předběžné výsledky sčítání lidu z 15. února 1921 sestavené státním úřadem statistickým vykazují v Čechách (mimo hlavní město Prahu a města v pražském obvodu na str. 3. I. uvedená) toliko 11 měst s dnešním počtem obyvatelstva přes 20.001 duší. Jsou to města: Pardubice, Jablonec n. N., Liberec, Ústí n. L., Varnsdorf, Chomutov, Most, Teplice-Šanov, Cheb, Plzeň a České Budějovice. Z těchto 11 (pravím jedenácti) měst jsou jenom tři města rozhodnou převahou česká, a sice: Pardubice s dnešním počtem 25.171, Plzeň s 88.447 duší a České Budějovice s 43.961 duší.

P o z n á m k a. Dovídáme se právě z veřejných listů, že naši němečtí krajané chtějí se domáhati účastenství ve vládě naší republiky na základě svého majetku který iak známo, soustřeďuje se hlavně ve městech. Tím nabyla statistika měst a jejich vývoj aktuálního významu. Proto odhodlali jsme se k uveřejnění této práce.

Zaznamenati sluší, že mezi jmenovanými 11 městy vůbec na prvním místě co do počtu obyvatelstva stojí Plzeň, a bezprostředně za ní na místě druhém České Budějovice, kteréž předčí počtem obyvatelstva všechna ostatní česká i německá města (v Čechách) jako Ústí n. L., jež má dnes pouze 39.815 duší, i Liberec, jenž má jenom 34.942 obyvatelů.

Tím ovšem zůstává nezměněn fakt pro nás kormutlivý, že z 11 jmenovaných měst v Čechách jest 8 převahou německých a jen 3 převahou jsou česká.

Není pochybnosti o tom, že síla a moc Němců v Čechách přes jejich značně menší počet spočívá a spočívala především v jejich síle a moci hospodářské, jež se soustřeďuje především ve městech, jež jsou střediska průmyslu, řemesel, obchodu, bank umění etc. a tím i velkého majetku movitého (bez něhož nemohou žít ani komunisté).

Co do vývoje, zvelebení a mohutnění měst v Čechách zbývá tudíž nám i budoucím generacím ještě hojně čeho doháněti, zvláště toho, co promeškáno na českém jihu pomnohá desetiletí hříšnou, ano zlomyslnou nedbalostí rakouských vlád, hýčkájících především města německá.

Vzorným obrazem vývoje a zvelebení českého města a to v první řadě pílí, podnikavostí, svědomitým opatrováním svěřeného jmění a přičiněním jeho českého občanstva v době novější jsou nám České Budějovice.

Město to čítalo obyvatelstva:

r. 1880		23.845
r. 1890		28,501
r. 1900		39,360
r. 1910		, 44.538

z nichž podle sčítání posledního za válečného období pozbylo 577 duší.

Úměrně stoupal i počet domů Česko-Budějovických. Podle našich pramenů (předběžné sčítání) r. 1890 byl počet domů 1532, r. 1900 domů 1926, r. 1910 domů 2161 a podle sčítání z 15. února 1921 domů 2355.

Krásný obraz Česko-Budějovického podnikání za posledního půl století 1864—1914 podává skvostný památník, jež vydal r. 1915 výbor Česko-Budějovické záložny pod titulem »Padesát let záložny Česko-Budějovické 1864—1914.

Vývoji českého živlu Česko-Budějovického a vylíčení jeho ušlechtilých snah věnován vlastně celý památník, ježto ve všem snažení a podnikání byla spiritus rector záložna Česko-Budějo-

vická a mužové jí v čele stojící, zejména starostové Dr. Adolf Jungmann, prof. Frant. Smolík, největší mírou však Dr. August. Zátka. Průmyslové podnikání Č. Budějovické jest vyličeeno na str. 101. až 112. památníku, jenž jest naším pramenem. Nebylo v Č. Budějovicích v letech 1870 a následujících zvlášť mezi uvědomělými Čechy do té míry zámožných jednotlivců, kteří by měli tak značné pohotové prostředky, aby mohli uváděti v život větší závody průmyslové. Nezbývalo tudíž, nežli voliti cestu sdružování se drobných kapitalistů v podnicích společných. Následuje vyličení průmyslových podniků v Č. Budějovicích od roku 1872 až do r. 1913 založených. Pro obmezenost místa tyto podniky dle památníku str. 102. a násl. stručně vypočítáváme:

1. Roku 1872 založen i za účasti německého občanstva »Akciový cukrovar v Č. Budějovicích«. Podnik ukvapený, nešťastný hlavně s nedostatečným kapitálem počatý, jenž již r. 1874 smutně skončil úpadkem.

2. R. 1871 vznikl první český společenský podnik »Přední Mlýn«. Koupilo a přestavělo jej 10 místních krupařů, pekařů a obchodníků. Podnik dlouho prospíval a existuje dosud po výmazu družstva jako společné vlastnictví původních vlastníků.

3. Dále českými občany r. 1889 založeno společenstvo s obm. ručením jako »Továrna na umělá hnojiva a lučebniny«. Závod podle památníku později předán výhodně příbuznému záводу v Kolíně a v Pečkách, jenž v továrně budějovické podnik stále provozuje, dobře prospívá a zaměstnává v Č. Budějovicích 70 dělníků.

4. Závod »Ludmila« ku provozování obchodu zbožím střížným a modním, r. 1889 založený po 6. letech prodán výhodně tak, že všem účastníkům vrácen celý uložený kapitál.

5. »Obchodní a průmyslové družstvo« r. 1886 k podnětu Dr. Augusta Zátka založené po třech létech zřídilo českou zastavárnu, jež po léta svůj úkol plní.

Po těchto skromných počátcích Č. Budějovického průmyslového podnikání dochází

6. na velký, šťastný podnik »První Č. Budějovickou továrnu na smaltované nádobí«, zřízenou r. 1893 jako společenstvo s ručením obmezeným, jež r. 1911 stalo se společností akciovou. Prvním předsedou byl starosta záložny Dr. August Zátka. Přes mnohé překážky a obtíže zvlášť vytrvalé péli ředitele Josefa Vodičky podařilo se jedinou

tuto českou smaltovnu přivést k takovému rozkvětu, že nyní (1914) zaměstnává 14 úředníků a více než 600 dělníků a dělnic, vyplácejíc již po několik roků 10% dividendu.

(Dokončení.)

DENNÍK.

Do sedmé desítky. Dnešním dnem nastupuje Právník sedmou desítku svého života. Nescházelo ovšem mnoho, a byl by stěží dovršil svoji šedesátku. Poměry poválečné na trhu nakladatelském staly se pro neobchodníky — a k těm sluší počítati i nakladatelstvo Právníka — do té míry kritickými, že s úzkostí hleděli jsme vstříc budoucnosti našeho nejstaršího časopisu právnického. Než přispěním činitelů, kterým rovněž záleželo na zachování našeho časopisu a i jiných obdobných institucí, podařilo se krisi oddálit, a jak poměry ukazují, bude lze ji považovati za jisté i za překonanou. Budeme proto s tím větší chutí a horlivostí pracovati dále a soutěžiti i s ostatními příbuznými časopisy způsobem i měrou až posaváde zachovávanou. S vážené strany našeho čtenářstva byl nám sice učiněn návrh, aby Právník napříště upustil od uveřejňování praktických případů, poněvadž jest prý s dostatek jiných pramenů, z nichž lze čerpati poučení v oboru právnické praxe a že by sloupce Právníka mohly se vyhraditi výhradně otázkám čistě theoretickým. Oceňujeme sice plně význam theoretických článků stejně jako navrhovatel a těší nás, že i praktičtí právníci těmto článkům věnují svou plnou pozornost a přejí si jejich rozšíření. Snažili jsme se také, jak dokazuje právě poslední ročník, věnovati theoretickým článkům více místa než dříve. Přes to ale nemůžeme souhlasiti s tím, aby bylo od praktických případů úplně upuštěno. Právník vychází nyní sice jen jednou za měsíc, ale doufejme, že se vrátí do svých původních kolejí a že mu bude možno dokonce svůj objem i rozšířiti. Teprve pak bude moci vyhověti v obojím směru a státi se jak po stránce theoretické, tak i praktické nezbytnou pomůckou všem našim praktikům, hlavním to přátelům svým, jimž bude moci do dávatí potřebný materiál včas právě také z oboru praktických

úkor žalobce jakožto dřívějšího knihovního držitele byla možná, a má takto účel žaloby, t. j. znovuzřízení dřívějšího stavu knihovního býti zabezpečeno, a na to tedy dlužno klásti důraz. Dle toho vyloučena jest poznámka spornosti jen tam, kde žalobce nedomáhá se znovuzřízení dřívějšího knihovního stavu, protože ani dříve knihovním držitelem nebyl, nýbrž žádá zřízení knihovního stavu, jehož tu prvé nebylo, na př. kupec reality, aby kupní smlouva byla uznána a dodržena a on do knih vložen. Zde ale jde ne o takového nového nabyvatele, nýbrž o starého vlastníka, jenž novému do knih již vloženému nabyvateli platnost jeho práva popírá a jsou tedy dány podmínky § 61 knih. zák.

Žalobkyně totiž odvolává dar sporných nemovitostí pro nevďek žalované a tu praví § 949 obč. z., že nevďek činí nevďěčného obmyslným držitelem, t. j. on přestává býti vůči dárci vlastníkem a jest povinen věc mu vrátiti čili darovací smlouva, titul a tím i vklad na ní spočívající stává se ve smyslu § 61 knih. zák. neplatným, t. j. bezprávným. I kdybychom tyto účinky nevázali hned na nevďek, jak doslov zákona činí, nýbrž teprv na odvolání daru pro nevďek, tedy i pak podmínka splněna, protože žaloba dar pro nevďek skutečně odvolává a vrácení věci a znovuzřízení dřívějšího knihovního stavu žádá.

Opačný názor rekursního soudu, že § 61 knih. zák. předpokládá, aby se v žalobě popírala platnost původního vkladu, správně řečeno, aby se tvrdilo, že vklad už z původu je neplatný, tedy že titul, na němž spočívá, od počátku neplatným byl, názor, jenž kdysi v praxi býv. vídeňského nejvyššího soudu zastoupen byl, jest nyní předstižen řadou rozhodnutí téhož soudu, zejména ale rozhodnutím z 20. srpna 1885 č. 5830, zapsaným do repertoria nálezů pod č. 128, dle něhož je přípustna i poznámka žaloby na výmaz zástavního práva pro zaplacení neb soudní deposici pohledávky, což nutně předpokládá původní platnost vkladu, jenž však pozdější skutečností oprávnění svého pozbyl.

Rozhodnutí nejvyššího soudu z dne 31. května 1921 R-II 213-21-1.

Adv. Dr. Krsek.

HOVORNA.

Príspevek ku statistice a vývoji českých měst, zvlášť Českých Budějovic.

(Dokončení.)

7. Největšího však úspěchu dosáhl dne 8. dubna 1894 ustavený akciový spolek a jeho podnik »Český akciový pivovar« založený Drem Augustinem Zátkou, Drem Hromadou a

jinými vlastenci. Dne 7. srpna 1895 v nově vystavěném pivovare zahájena výroba a uvařeno hned v prvním roce 51.000 hektolitrů. V roce 1913, o čemž památník na str. 105. zprávu podává, stoupla výroba na 200.140 hl. Dividendu vyplácel pivovar první léta 5% z hodnoty akcií a dividendy stoupla až na nynějších (1914) 12½%. Mimo to však věnoval pivovar z čistých zisků na účely národní, hlavně na školství úhrnem 385.596 K.

8. R. 1895 k podnětu Dra Augusta Zátky založena společnost »Kotva« mající za účel kupování realit, pozemků a stavbu domů. Společenstvo to omezilo svou působnost na rozprodej svých pozemků a r. 1909 likvidovalo, vrátivši členům celý kapitál s mírným úrokem. Na rozprodaných pozemcích vystavěny ženská škola průmyslová, dívčí lyceum a pensionát i česká obchodní škola.

9. V Č. Budějovicích krátce po založení pivovaru vznikl na podnět pražských a vůbec českých kruhů, průmyslový závod »Národní Podnik, obchodní a průmyslový« — původně společenstvo s podíly desítizlatovými na výrobu tužek, držátek, inkoustu a peč. vosku. Po těžkých počátcích společenstvo přetvořeno na spolek akciový a vyplácí v posledních letech 5½%, ano posléz 10% dividendy. Jeho Č. Budějovická továrna zaměstnávala roku 1914 dělníků a úředníků 125.

10. Jako společenstvo s r. o. založena »První česká parostrojní bednárna« neměla úspěchu, r. 1902 likvidovala a závod prodala s citelnou škodou podílníkům.

11. Roku 1907 ustavila se v Č. Budějovicích společnost s ručením obm. za účelem zřízení české sirkárny, jež vystavěna r. 1908. Kapitál provozovací rozmnožen z původních 300.000 K na 600.000 K. Závod hned v prvních dvou letech vyplácel 12½% dividendu. Následkem sdružení všech sirkáren koncem r. 1912 v tehdejší Rakousku a nastavší krise v průmyslu sirkárenském rozhodli se oprávnění zástupcové spol. Č. Budějovické, přenechatí závod velké sirkárenské spol. »Solo«, při čemž dosavadní Č. Budějovičtí akcionáři obdrželi za svoje akcie za jeden milion korun akcií »Solo« a mimo to pro budějovickou továrnu i pro budoucnost zajištěno české vedení. Továrna ta r. 1914 zaměstnávala 269 dělníků a 14 úředníků.

12. Myšlenka založení v Č. Budějovicích továrny na šrouby uvedena ve skutek v letech 1908 a 1909. Nová akciová společnost za tím účelem založená r. 1908, továrna dostavěna r. 1909. Hned r. 1901 zvýšen akciový kapitál z 500.000 na 1.000.000 korun. Bilance za r. 1909—1911 nevykazují zisku, teprv bilance z r. 1912

jest aktivní. Podle našeho pramene, sahajícího ovšem jen do r. 1914, zaměstnává závod 150 dělníků a 10 úředníků.

13. Roku 1910 založena česká kupecká továrna na sáčky a katronáže (nyní: Č. Budějovický papírový průmysl. Akciový spolek). Pro různé nedostatky, jak při zakládání, tak při provozu, ocitl se podnik v těžké situaci tak, že došlo na značné odepsání akc. kapitálu, načež provedena sanace podniku, kterýž nyní jest aktivní.

14. a 15. Z obchodní komory Č. Budějovické vyšel podnět k založení továrny na železné a kovové zboží r. 1908 a proveden ve formě akciové společnosti. Továrna »Merkur« na cukrovinky, čokoládu a pečivo vystavěna akciovou společností r. 1911 založenou k podnětu MUDra H o r a ž d o v s k é h o. Oba posléz jmenované podniky ve skutek uvedl hlavně JUDr. H r o m a d a, jenž od jich založení jest předsedou obou správních rad. Oba podniky vyplácejí slušné dividendy.

To jest v hrubých rysech podaný malý obraz Česko-Budějovického podnikání až do r. 1914 sahající.

Ted' teprve pochopíme netušený vzrůst Českých Budějovic a nad jiné mohutný rozmach jeho českého obyvatelstva, jenž učinil město dosud za německé vyhlášené, rozhodně českým městem.

Třeba nesplnily všechny vypočtené podniky naděje, jež v ně byly kladeny, přece může památník na str. 111. s uspokojením a zadostučiněním konstatovati, že tyto podniky zaměstnávají tou dobou (1914) 1720 dělníků a 110 úředníků t. j. málem 2000 osob nezávislých na cizím, t. j. německém kapitálu. Povážíme-li, že velká část těchto osob jsou otcové rodin, pochopíme, že české závody nutně měly zúrodňující vliv na české školství budějovické a vůbec všecken český život — jak též památník konstatuje.

Zdařilé podniky Č. Budějovické podle našeho názoru alespoň ve své velké většině vyznamenávají se do dnes vlastnostmi, jakéž lze každému snaživému i pokrokovému městu doporučiti a sice jsou to:

1. ve směru věcném: střízlivost ve volbě předmětu podniku t. j. aby volen byl takový podnik, jehož činnost i při velkém rozvoji mohou podnikatelé a alespoň členové správy přehlédnouti a sledovati, aby na jedinou nestáli před ohromnými ztrátami, o jejichž vzniku neměli ani potuchy. Dále ovšem třeba při volbě předmětu podniku značný stupeň vědomostí hospodářských a tech-

nických vůbec, zdali pro zboží, jež se má vyráběti jest po-
ptávka, zdali město jest vhodným sídlem pro podnik jsou-li tu
potřebné komunikace atd.

2. Ve směru osobním nejvyšší opatrnost při
volbě vedoucích osob podniku. Volení buďtež jen mu-
žové, kteří se již osvědčili vytrvalou, plodnou
prací, a zejména svědomitou správou svěřené-
ho jim cizího majetku — nikoli dobrodruhovité dosti po-
chybné neb alespoň neznámé minulosti, třeba krásně a lichotivě
hovořící.

Vzrůst a mohutnění měst hospodářským podnikáním jeho
občanstva jest podle názoru našeho vzrůstem z příčin vnitř-
ních, organických. Vedle toho ovšem může býti a bývá
rozmnouzen vzrůst měst příčinami zevnějšími, snad možno
říci neorganickými jako změnou politických poměrů, když
do jistých měst vloženy neb přeloženy byly dů-
ležitější úřady velký počet úředníků a zříz., z aměst-
návajících, jak k tomu ukazuje Dr. Jan Červenka ve ve-
vydání N. L. z 2. září 1921 v zajímavém článku »Rozvoj měst po-
dle posledního sčítání«. Takovým způsobem značně vzrostla mě-
sta, do kterýchž následkem politického převratu byly přeloženy
posádky neb úřady, jež Dr. Č. vypočítává a z nichž jmenujeme
toliko města v Čechách se vzrůstem obyvatelstva a sice přibýlo
obyvatelstva v Praze 9·7%, v Hradci Král. 18·4%, Pardubicích
22·4%, v Litoměřicích 10·1%, v Terezíně 12%. Rozumí se samo
sebou, že pro každé město zřízení neb přeložení důležitého úřadu
jako soudu neb úřadu komunikačního a j. bude velevítanou akvi-
sicí. Přece však nemůžeme zatajiti, že výše ceníme onen vyliče-
ný první organický způsob vzrůstu měst příčiněním a po-
dnikáním vlastního občanstva, než způsob druhý, totiž
přeložením čili zřizováním úřadů neb vojenských posádek a pod.

Jednak svědčí onen první způsob, jak jsme jej zejména s po-
těšením v Č. Budějovicích viděli — o vysokém stupni občanské
ctnosti, statečnosti, mužného sebevědomí a neodvislosti.

Dále přeložení neb zřizování úřadů (i škol) může se státi
dle přirozenosti věcí jen po delším časovém období — a jest dosti
často závislo na přízni nebo nepřízni vládnoucích osob — kdežto
podniky vlastního městského občanstva těchto závad nemají.
Ostatně úřady ba i školy mohou býti, ano bývají někdy opět
jinam přeloženy (Bělá, Tábor), což o domácím průmyslovém
podniku z pravidla neplatí. Ovšem jest při průmyslovém podni-

kání i při provozu značné risiko finanční, jemuž lze celiti jen krátkou opatrností, svědomitostí, zkušeností, odborným vzděláním a přičiněním.

DENNÍK.

Prof. Dr. L. Mitteis †.*) Mezinárodní obec romanistická utrpěla v uplynulých svátcích vánočních těžkou ztrátu. Dne 26. prosince 1921 zemřel slavný romanista lipský L. Mitteis ve věku 62 let. Mitteis pocházel z Lublaně, habilitoval se ve Vídni, přednášel pak jako profesor římského práva 8 let na německé universitě v Praze a 4 léta ve Vídni, odkud byl r. 1899 povolán za profesora římského a německého občanského práva do Lipska. Prvé jeho práce romanistické, vydané v létech 80tých, neodlišují se v metodě valně od současných dogmatických prací civilistických. Záhy však počíná se Mitteis zabývatí okruhem pramenů, na jehož půdě vyrostl v zakladatele nového odvětví právní historie antické, juristické papyrologie. Pramenů těchto (tehdy ještě velmi skrovných) použil poprvé v stěžejném svém díle historickém »Reichsrecht u. Volksrecht in den östlichen Provinzen des römischen Kaiserreichs« 1891, jímž definitivně odstranil víru ve vševládlost římského práva v římském imperiu a ukázal na resistenci národních práv zvláště hellenistického původu v Orientu. Od té doby vydala egyptská půda nesčetné poklady papyrů, jichž juristický obsah zpracovala zejména škola Mitteisova. Mitteis sám spolupracoval i na vydávání těchto listin (již 1895 při Corpus papyrorum Raineri I., 1906 papyry lipské) a shrnul pak výsledky papyrologického bádání po 20tileté práci r. 1912 v »Grundzüge der Papyruskunde« (srv. Sborník 12, 203). Ještě r. 1900 mluvil Mitteis, zaujat novými prameny, dosti odmítavě o klasickém právu římském jako o právu »římské právnické školy«. Avšak právě delší zabývání s papyry umožnilo poznání, že klasické římské právo je nám ve své plné kráse dosud ztajeno pod hrubým nánosem byzantského přepracování. To, co bylo za římské právo vydáváno, ukazovalo se vždy více jen onou jeho formou, jež byla výslednicí boje římského práva s právy národními a v níž ono zvítězilo jako universální právo starověku jen za cenu své ryzosti, podlehnuvši dalekosáhlým vlivům řecko-orientálním. Mitteis se vrátil zase ke klasické jurisprudenci a r. 1908 vystoupil

*) Posmrtnou vzpomínku tuto věnoval památce Mitteisově prof. Dr. O. Sommer v své povánoční přednášce dne 16. ledna 1922 na universitě Karlově. Posluchači prvního ročníku práv uctili památku Mitteisovu povstáním ze svých mst.